

Inhoud

1	Wat een vreemd land	11
2	De eeuw van mijn buurjongen	33
3	De kleine Hein	50
4	Heibel tussen Delft en Rotterdam	68
5	De grote visserij	79
6	Hein in de cel	96
7	Hein in de Oost	117
8	Hein en de liefde	147
9	De godsdienstwaanzin	172
10	Hein in de West	195
11	De zeehelden	223
12	De zilvervloot	241
13	Welkom, welkom, kloeke Hein	263
14	Hein en de slaven	280
15	Het omstreden verleden	316
16	Maar het beste is deugd	339
	Tijdbalk	347
	Dankwoord en verantwoording	351
	Noten	365
	Bibliografie	379
	Illustratieverantwoording	382
	Namenregister	383







De Lage Landen rond 1600

Wat een vreemd land

Vroeger is raar. Naarmate ik ouder word, realiseer ik me dat sterker. Ik heb al moeite om het vroeger te begrijpen waar ik deel van uitmaakte, laat staan de geschiedenis die zich middels boeken, verhalen en films openbaart.

Het verleden is een vreemd land. Ik heb even gedacht dat dit mijn eigen en hoogst oorspronkelijke gedachte was. Nou ja, mijn eigen idee was het misschien wel, al weet je nooit zeker wat je zelf hebt bedacht en wat van anderen afkomstig is, maar origineel is het bepaald niet. Onder historici, zo ontdekte ik, blijkt het een veelvoorkomend inzicht te zijn. De eerste die het opschreef, in 1953, was overigens geen historicus maar de Engelse auteur Leslie Poles Hartley: *The past is a foreign country, they do things differently there.*¹

Dat maakt het verleden tevens intrigerend. Juist omdat ze in andere landen merkwaardige gewoonten hebben, is het daar spannend. In het begin van de film *Pulp Fiction* zitten twee moordenaars (gespeeld door Samuel L. Jackson en John Travolta) in een auto te babbelen. De een vertelt tegen de ander dat hij in Amsterdam is geweest. 'Weet je hoe ze daar hun patat eten? Nee? Met mayonaise! Getver!'

Het verleden is nog merkwaardiger dan de hoofdstedelijke snackgewoonten. In 2017 was ik in Locmariaquer en Carnac, stadjes in Bretagne (Frankrijk) waar het wemelt van de prehistorische monumenten, vergelijkbaar met die

in het Engelse Stonehenge en de Drentse hunebedden. Daar is die exotische, verre wereld, waar ze dingen zo anders doen dan bij ons, opeens heel dichtbij en tastbaar.

De monumenten dateren van een paar duizend jaar voor Christus – eigenlijk niet zo heel lang geleden, ongeveer in de tijd van Mozes en de farao's. Ze zijn gebouwd door mensen die op ons leken – misschien zelfs directe voorouders waren van u en mij, al wordt dat tegenwoordig iets minder waarschijnlijk geacht. Je rijdt langs kilometerslange rijen menhirs, kruipt in oude dolmens (grafkamers) en begrijpt er niks van. Het is niet eens zozeer de vraag hoe ze die immens zware stenen in hemelsnaam hebben vervoerd en opgericht – daar kunnen we ons dankzij modern wetenschappelijk onderzoek nog een beetje een voorstelling van maken, en daar komt uit naar voren dat deze mensen technologisch niet achterlijk waren en ook nog eens een strak georganiseerde samenleving hadden – kortom, dat het behoorlijk moderne mensen waren.

Maar een andere vraag is belangrijker: wat dreef deze moderne mensen, waarom deden ze het, wat ging er in hun hoofden om? Omdat het schrift in onze contreien nog niet was uitgevonden (elders was het aan het rijpen) en er dus verklaring noch ondertiteling is nagelaten bij deze bizarre monumenten, kunnen we slechts vergelijken met kathedralen, wolkenkrabbers, voetbalstadions en andere indrukwekkende gebouwen uit onze tijd. Dat ze het misschien deden om andere volkeren te imponeren. Wellicht meenden ze bij de goden op die manier een plek in het hiernamaals te regelen. Of ze wilden een mooi feest organiseren bij begrafenissen en tevens de zielen van hun geliefden rust geven. Geen idee.

Dat het zo moeilijk is om dichter bij het verleden te komen, komt deels door wat Steven Pinker, hoogleraar psychologie aan de Amerikaanse Harvard-universiteit en intellectueel omnivoor, de ‘vloek van kennis’ noemt. Als je eenmaal iets weet, is het moeilijk om je voor te stellen dat er een tijd heeft bestaan dat mensen dit niet wisten.

Bij het Jordaanoproer van 1934 weigerden arme Amsterdamse steuntrekkers de uitgedeelde blikken tomatensoep, omdat zij de tomaat niet kenden.² Als je zoiets leest, denk je onwillekeurig: wat waren ze vroeger toch achterlijk. Maar dat is een ernstige misvatting, veroorzaakt door het feit dat het vrijwel onmogelijk is om de tomaat, tegenwoordig alom aanwezig, weg te denken.

Bijna alles was vroeger onaangener, harder, gemener, viezer, onfatsoenlijker, schofteriger en onmenselijker dan nu. Ik heb veel artikelen en twee boeken over de vooruitgang in de wereld geschreven – *Het Grote Goed Nieuws Boek* uit 2007 en *Alles wordt beter! – nou ja, bijna alles* uit 2015 – waarvoor ik mij in het verleden heb verdiept. Ik was geschokt en dolblij dat ik in 1951 in Nederland ben geboren. Wat leven wij in een paradijs in vergelijking met onze voorouders (en in vergelijking met hedendaagse medemensen in arme landen)!

Naarmate ik voor dit boek meer over het verleden ging lezen, werd het afstotender. Erasmus, de grote humanist, de man die onze voorouders leerde hoe je fatsoenlijk met elkaar moet omgaan en held van mijn stad, bleek behoorlijk antisemitische oprispingen gehad te hebben. Tussen 1730 en 1740 heeft zich in het tolerante en liberale Nederland een heksenjacht op homo’s afgespeeld. Er werden bijna 400 homo’s veroordeeld. De meesten kwamen er met een lichte straf vanaf, maar in Utrecht werden achttien mannen in de

kelder van het stadhuis gewurgd, onder wie de zestigjarige Barend Blomsaet – zijn naam staat op een homo-monument bij de Dom. Gewurgd.

Johan van Oldenbarnevelt – voorbeeldig dienaar van het land, vergelijkbaar met wat nu een minister-president is, die het land een tijdlang leidde in de opstand tegen Spanje – is op basis van dubieuze argumenten onthoofd, op instigatie van Maurits (zoon van de Vader des Vaderlands) en veroordeeld door een neprechtbank. Onthoofd! Natuurlijk had ik op de HBS-B gehoord over de moord op de broers De Witt in 1672, maar dat ging toen mijn ene oor in en het andere weer uit; ik had andere interesses. Het raakte me echter vol in het middenrif toen ik – belangstellend naar de zeventiende eeuw, eeuw van mijn hoofdpersoon – de film over Michiel de Ruyter bekeek, met een onverstaanbare Frank Lammers in de hoofdrol. Hoe de broers die net als Van Oldenbarnevelt heel veel voor hun land hebben gedaan ondersteboven werden opgehangen, dat hun ingewanden door de omstanders werden opgegeten en hun geslachtsdelen en harten trofeeën werden.

Had dit zich echt in Nederland afgespeeld? In dat brave, beschaafde Nederland? Toen ik in januari 2016 het idee kreeg om aan dit boek te beginnen, was het verleden al tamelijk omstreden en dat is sindsdien alleen maar sterker geworden. We hebben het alsmaar verhardende maatschappelijke debat over Zwarte Piet, waarbij de zwart geschminkte knecht van Sinterklaas met dikke lippen en kroeshaar krenkend is geworden voor veel medelanders – wat door anderen weer als een aanval op de Nederlandse volksaard wordt gezien. Zelfs een feestje waar kinderen zich als cowboys en indianen verkleeden kan niet meer door de beugel. In het onderwijs is steeds meer aandacht voor

de zwarte bladzijden van de Nederlandse geschiedenis. Serieuze historici vragen zich af of de term ‘Gouden Eeuw’ nog wel kan worden gebruikt, aangezien in die tijd ook het kolonialisme ontstond en de slavernij een grote vlucht nam.

Juist omdat vroeger brisant is geworden, maak ik even duidelijk waar ik sta. Ik geloof dat de oorlog (destijds eufemistisch ‘politieele acties’ genoemd) van de jaren veertig in Indonesië waar zowel mijn vader als mijn schoonvader in meegevochten hebben fout was, ik gebruik het woord ‘neger’ niet, van mij mag Piet groen of geel zijn, ik geloof dat het met de integratie van moslims in Nederland wel goed komt, ik heb *Wij Slaven van Suriname* van Anton de Kom uit 1934 gelezen, de slavernijtentoonstelling in Fort Nieuw Amsterdam gezien – op de plek waar de Surinamerivier en de Commewijnerivier samenvloeien –, en ik stem doorgaans op brave middenpartijen.

Net zoals ik me als Nederlander bezwaard voel over het antisemitisme en het kolonialisme in de Nederlandse en Europese geschiedenis, schaam ik me voor de slavernij. Mijn eigen voorouders, zo heb ik uit stambomen kunnen achterhalen, hebben daar tussen twee haakjes niets mee te maken gehad – buiten dat ze van de extra welvaart hebben geprofiteerd die er door de slavernij aan de reeds enorme rijkdom van de Gouden Eeuw in Nederland is toegevoegd.

Natuurlijk zijn er Nederlanders die via erfenissen wel baat hebben gehad bij de slavernij. Ik ken iemand die een keer half gegeneerd maar toch ook een beetje trots vertelde dat een verre voorvader een Zeeuwse burgemeester en tevens slavenhandelaar was. Verder woon ik in een straat die genoemd is naar een rijke schilder, wiens overgrootvader een Rotterdamse slavenhandelaar was. Mijn eigen voorouders daarentegen waren hardwerkende knechten

uit de Hoekse Waard (via mijn vader) en het Westland (via mijn moeder). Zij zijn eerder uitgebuit dan dat ze anderen uitbuiten.

De voor u liggende combinatie van auteur en boek is misschien niet voor iedereen vanzelfsprekend. Ik ben een in Delft opgeleide chemicus die meer dan veertig jaar – eerst negen jaar voor het dagblad *NRC Handelsblad* en daarna meer dan dertig jaar voor het weekblad *Elsevier* – verslag heeft gedaan van wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkelingen plus de maatschappelijke controverses en debatten die daarover ontstaan. Ik heb weliswaar altijd een amorfe interesse voor het verleden gehad maar was nooit op het idee gekomen om een heus historisch boek te schrijven, ware het niet dat ik begin 2016 verhuisde.

Sindsdien kijk ik uit op historisch Delfshaven, een wijk die tegenwoordig deel uitmaakt van Rotterdam maar eeuwenlang de haven van Delft was. Vanuit mijn woon-, werk- en slaapkamer zie ik het vriendelijke koepeltje van de Pelgrimvaderskerk, waarnaast Piet Hein is geboren en waar hij vermoedelijk is gedoopt. Vanaf mijn balkon kan ik met enig getuur het standbeeld ontwaren van Hein in admiraalskostuum, die met zijn staf in de hand het bevel tot de aanval geeft.

Binnen een week nadat ik hier was komen wonen, nam ik het besluit om mijn nieuwe buurt te exploreren middels het schrijven van een boek. Zoiets heb ik eerder gedaan, in 2011, met de wijk Katendrecht – schuin tegenover Delfshaven, aan de overkant van de Maas, de linkeroever – waar mijn protestantse vader een groentewinkel had, te midden van de hoeren, de pooiers, de matrozen en de zakkendragers. Ik heb toen mijn vader – die nog leefde – ingezet als gids om